

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. **Protokoll nr. 127 (10).**

1928.

III Riigikogu koosolek 17. veebruaril 1928. kell 17.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Tõnisson**, siseminister **J. Hünerson**, sõjaminister **N. Reek**, kohtuminister **T. Kalbus**, kaubandus- tööstusminister **J. Holberg**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **A. Möttus**, põllutöökandeminister **O. Köster**, töö- hoolekandeminister **K. Soonberg**, riigi koolivalitsuse direktor **G. Ollik**.

Päevakord:

1. Eelkrediidi avamise seadus riigi 1927./28. a. lisaelarve nr. 3 arvel — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

2. Avalikkude õppeasutuste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus — II lugemisel.

3. 1929./30. a. põllumajanduse üleskirjutamise seadus — II lugemisel.

4. Kriminaal kohtupidamise seaduse § 177. muutmise seadus — II lugemisel.

5. Rahukohtu trahviseaduse § 29. muutmise seadus — III lugemisel.

6. Eesti-Vene rahulepingu põhjal Vabariigi Valitsusele üleantud väärtpaberite tagasiantmise seadus — III lugemisel.

7. Veejuhtmete korrashoiu seadus — III lugemisel.

8. Haapsalu linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — III lugemisel.

9. Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseaduse muutmise seadus nr. 3 — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 17.25 min.

1. Päevakorra Juhataja **M. Martna**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meil on välja kujunenud kord, et meie päevakorra lühendamise suhtes alati III lugemisel olevad seaduseelnõud asetame I lugemisel olevate seaduseelnõude järele.

Käesolevas päevakorras on aga asetatud III lugemisel olevad seaduseelnõud kuskile keskpäika. Neid oleks tarvis ettepoole tõsta. Teen vastava ettepaneku, päevakorra 5, 6, 7 ja 8 punkt asetada päevakorra esimese punkti järele; nende arutamine palju aega ei nõua.

Lükatakse tagasi **J. Vainu** (stp) ettepanek, päevakorra-punktid 5, 6, 7 ja 8 asetada punkt esimese järele (+22, — 23).

Päevakorda võetakse nähtava enamusega **M. Kurtschinsky** (vn) ja **L. Raudkepi** (krst) ettepanekul esimeseks päevakorra-punktiks komisjonide täiendavad valimised.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Sekretär **O. Liigand**:

Riigikogu juhatusele on sisse tulnud valitsuse poolt ja antud komisjonidesse järgmised seaduseelnõud:

1. Eesõigustatud merevõlgade ja merehüpoteekide kohta käivate määruste ühtlustamise rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seadus — üldkomisjoni.

2. Sõjaväeosade ja asutuste alla võetud ruumide üüriseaduse muutmise seadus — omavalitsuse komisjoni.

3. Trükiseaduse täiendamise seadus kohtuasjus andmete trükis avaldamise kohta — üldkomisjoni.

4. Eesti-Tshehoslovakkia vahelise kaubalepingu ja selle lõpp-protokolli kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Komisjonide täiendavad valimised.

Nähtava enamusega valitakse: rahaasjanduse komisjoni **M. Kurtschinsky** asemele **P. Baranin**

(vn+sks); eelarve-komisjoni **M. Kurtschinsky** asemele **V. Grigorjev** (vn+sks) ja **H. Anniko** asemele **A. Sternfeldt** (krst).

4. Eelkrediidi avamise seadus riigi 1927/28. a. lisaelarve nr. 3 arvel — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Veiler**: Valitsus on esinenud lühikese seaduseelnõuga, mis puudutab meie vabariigi iseseisvuse 10. aastapäeva pühitsemist. On selgunud, et osa ministeeriume neile määra-

tud jooksvate krediitidega, mis eelarves ette nähtud, läbi ei tule. Teiselt poolt ei olnud osa ministeeriume omal ajal eelarvesse vastavaid summasid ülesse võtnud, ja nüüd on avalikuks tulnud, et riik siin omalt poolt raha peab välja andma. 24. veebruar on õige lähedal, ja sellepärast on Vabariigi Valitsus ka seaduseelnõu rutuliseks tunnustanud.

Nagu Riigikogu liikmed laialisaadetud seaduseelnõust näevad, ja nagu see ka rahaasjanduse komisjonile esitatud andmetest välja paistab, läheb lõviosa nõutavast 36.000 kroonist haridusministeeriumile, nimelt 21.548 krooni. See summa on määratud peaaesjalikult broshüüride trükkimiseks, mis 200.000 eksemplaris maksuta laiali laotatakse. Ülejäänud osa haridusministeeriumi krediidist läheb kõnelejale ja koolinoorsoo koosolekute korraldamiseks.

Välisministeerium saab 5.000 krooni. See summa antakse välja peaaesjalikult poliitiliste koosviibimiste peale, mis ette nähtud meie suuremates välissaatkondades, nimelt Londonis, Berliinis, Roomas, Stokholmis j.n.e. Ühtlasi tahetakse samal ajal välismaa ajakirjanduses tuua pikemaid artikleid Eesti riiklikust arenemisest ja riikliku loomise päevilt.

2.000 krooni läheb Riigivanema käsutusse. See summa kavatakse kulutada vastuvõtmisteks, kuhu kutsutakse 120 kuni 150 külalist.

Edasi on veel väike summa, nimelt 500 krooni ette nähtud kuludeks põllutööministeeriumile. Viimase kaudu läheb see summa peaaesjalikult metskondadele seni puudunud vabariigi lippude soetamiseks. Peale selle kulub väike osa sellest summast põllutööministeeriumi hoone ilustamiseks iseseisvuse päeval.

Sõjamineeriumile on määratud 4.900 krooni. Sellest summast läheb 4.500 krooni häälekõvendaja muretsemiseks. Riigil puudus seni see väga tarvilik aparaat, mis võimaldab suurtel rahvakoosolekutel ja paraadidel kõnede edasiandmist kaugema maa peale. Üksikutele juhtudel on häälekõvendaja üüritud, üür läheb igakord 500 kr maksma. See häälekõvendaja, mille sõjamineerium kavatses muretseda, antakse sidepataljoni käsutusse. Sidepataljonist oleks võimalik igal ajal häälekõvendajat sinna saata, kuhu tarvis. Edasi näeme esitatud eelnõu seletuskirjas mitmesuguste kuludena veel 2.052 krooni. Mitmesugused organisatsioonid ja asutused on pööranud valitsuse poole, et valitsus neile iseseisvuse päeva pühitsemiseks abiks oleks. Muu seas läheb ka üks summa haridusliidule, kes teatavasti mitusada kõnelejat 24. veebruariks välja saadab. Valitsus oli ette näinud mitmesuguste kulude all ka summasid kehvamatele kodanikkudele toetuseks ühekordsete lõunate näol. Rahaasjanduse

komisjon pidas tarvilikuks seda summat, mis hoolekande alal välja antakse, suurendada ja määras omalt poolt lisaks valitsuse 36.000 kroonile 20.000 krooni, mis antakse töö-hoolekandeministeeriumi käsutusse, et viimane need summad välja annaks omavalitsustele hoolekande kulude katteks. Mõned omavalitsused tahavad kehvamatele kodanikkudele iseseisvuse päeva puhul toetust anda küttematerjali näol, sülla või pool puid, mõnel pool on mõeldud anda rahalist toetust 10 kuni 15 krooni. Rahaasjanduse komisjonis oli küll ettepanek seda summat suurendada 50.000 krooni peale, kuid see ettepanek ei saanud enamust.

Valitsuse ettepaneku järgi hakkaks käesolev seaduseelnõu maksma Riigi Teatajas väljakuulutamiseks. Aga vaevalt jõuab seaduseelnõu enne 24. veebruari Riigi Teatajasse väljakuulutamiseks. Seda arvesse võttes tegi rahaasjanduse komisjon § 3. paranduse, et käesolev seadus hakkab maksma vastuvõtmiseks Riigikogus.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud seaduseelnõu või eelkrediidi avamise seadus sisaldab terve rea kulusid, mida valitsus on teinud, ilma et temal oleks selleks seaduslikku alust olnud. Terve rida kulusid on tehtud enne, kui Riigikogu selleks krediiti lubanud. See käib Eelarve seaduse vastu.

Üks osa kulusid, mis ette nähtud, võiks vastuvõetav olla, kui neid sisuliselt arutada. Nii näiteks häälekõvendaja muretsemine sõjamineeriumile, lippude muretsemine üksikutele asutustele, need on küsimused, mida komisjon on sisuliselt arutanud, ja mida Riigikogu võib võtta nii või teisiti, ja need on seadusega kokkukõlas.

Aga teine osa, muu seas need kulud, mis tehtud ühe broshüüri väljaandmiseks, on lubamata tehtud. Eelkrediidi avamise seadust põhjendatakse vabariigi 10. aastapäeva pühitsemiseks ja esinduse krediidist, mida on riigi eelarves üle 7 miljoni, ei ole jätkunud selleks otstarbeks. Iseseisvuse aastapäeva tuleb pühitseta ja selleks on kulud olemas. Nii on väeosadel, omavalitsustel ja koolidel omad kulud. Üldine summa on kahtlemata palju suurem, mis riik välja annab. Kuid ka iseseisvuse päeva puhul peab valitsus Eestis olema kokkuhoidlik.

Kui nüüd eelkrediidi seadust vaatame, siis on siin üle 2 miljoni kulusid, mis sisuliselt võttes on ebaotstarbekohased. Siin on välja antud raamatud, mis tuletavad meelde veneaegseid raamatuid, kirjaks on võetud kiriku

Slaavi keele kiri. (L. Raudkepp, krst: Liiga heledad kaaned!) Kaaned on väliselt maitsetud. (A. Schulbach'i, tõer vahelhüüe.) Mis puutub „Tähe“ trükikotta, siis „Vaba Maa“ kirjutas, et olla sellest jutt olnud. Osa on trükitud ka „Tähe“ trükikojas. Mina isiklikult ei ole seotud ei „Tähe“ ega ka ühegi teise trükikojaga. Kuid siiski tunnen seda asja ja ütlen, et see on maitsetu raamat.

Kui hakata seda lehitsema, siis näete, et see kokku seatud on ratsahobuse seljast, ja kui läbi vaatate, siis näete, et ta ei ole muud kui preiskurant, mille ülesanne lõhnaõlide, iluduseeepide, saapaviksi j.n.e. ülistamine. Seda ülesannet ta täidaks.

Kõigepealt, mis ta sisaldab? Esikohale on tõstetud praegune valitsus. Meie pühitseme oma kümnendat iseseisvuse päeva ja siit raamatust tuleks järeldada, et terve meie iseseisvuse aampalk on praegune valitsus. Kui teie aga raamatust otsite seda, mis noorsoole tarvis on, ülevaadet iseseisvuse võitlusekäigust, lühikest, kokkuvõtlikku ülevaadet, siis seda ei ole. Kui otsiksite sealt ülevaadet selle 10 aasta jõupingutustest, mis on meie riigil olnud, siis ka seda siit ei leia. Teie leiate siin valitsuse pilte, pilte ja pilte, ja selle juures muidugi ka mitte kõike pilte. Näiteks härra Ado Birk'i ja veel mõne teise ministri pilte ei ole arvatud tarvilikuks siia sisse paigutada. Pildid on ju väga head asjad, ja noorsugu vaatab neid heameelega, isegi siis, kui mõned pildid on kaks korda trükitud, kuid teised selle eest välja jäetud. Ja ükski preiskurant ei saa ju ilma pildideta läbi. Mida rohkem pilte, seda parem. Ja see hinnakiri sisaldab peaaesjalikult nägusid, nägusid ja nägusid. Kuipalju need näod ütlevad, see on teine asi.

Siis edasi kirjutused. Need on samasugused nagu hinnakirjades, nagu see on moeks saanud nüüd hieromantide ja teiste suuruste juures, kes võtavad oma klientidelt kokku kõiksugu soovitusi ja siis avaldavad seda omas reklaamis, et sellega uusi kliente püüda. Seda on tarvitanud nüüd ka mõni ajaleht uue aasta puhul, pööranud ühe ja teise poole, et kirjutatagu paar sõna uue aasta puhul, mis arvate sellest uuest ja vanast aastast. Need kirjutajad katsuvad siis oma mõtteid ära mahutada kahte või kolme ritta. Sama meetodit on ka siin tarvitatud.

Kui raamatut sisuliselt vaadata, siis on kirjutus tuim, tal puudub väärtus ja ei anna ülevaadet Eesti iseseisvusest. Kirjutuses ei ole tuld, mida oleks 10. aastapäeva puhul võinud oodata. See on ka arusaadav, sest inimesed, kes selle kirjutuse kokku seadnud, tegid seda ametikohuste vahel, kus kirjutamine raske, ja sellepärast ongi raamat niisuguse sisuga.

Kui niisugune raamat lapse kätte anda, siis tuleb küsida, mis ta sellega teeb? (Vahelhüüe keskelt: Loeb!) Kes siis loeb 200.000 raamatut? (Haridusminister A. Mõttus'e vahelhüüe.) Öelge, mis teised inimesed sellega teevad? (L. Raudkepp, krst: Loevad!) Kui üle 2.000.000 raamatu peale kulutatakse, siis võiks seda summat paremini välja anda. Raamatukese peale oleks võinud vähemalt poole võrra vähem kulutada. (Haridusminister A. Mõttus: Oktoobrikuul oleks pidanud tegema.) Kas siis varemalt ei leidnud valitsus ja varemalt ei teatud, et iseseisvuse päev on kalendris märgitud 24. veebruaril. (L. Raudkepp, krst: Missuguses trükikojas on trükitud?) Missuguses trükikojas, seda ma ei tea, see mind ei huvita. Kiri ei ole hea, ja pildid on samuti halvad. See on, võib olla, seletatav sellega, et trükiti raamatuid suure arvul ning pildid äpardusid. Kiri on kaunis tume ja raskesti loetav. (K. Ast, stp: Sisu oleks pidanud olema.) Sisu oleks pidanud olema, see on kõige tähtsam, aga seda ei ole. Kui meie vaatame neid pilte, siis on need sisutud ja ei ütle mitte midagi. Parem võiks ainult pildid trükkida ja kas või kriidipaberil. See on üldse täiesti mahavisatud kulu, ta ei ole isegi hea reklaam ja peale selle on ta veel Eelarve seaduse vastane kulu. (J. Laidoner, põl: Kui vastu võtate, siis on rist peal.) Raamat on siin, meie peame ta vastu võtma. (J. Holberg, põl: See on proov.) Neid raamatuid on laos vististi sajadtuhanded, ja kui meie tuleval aastal iseseisvuse päeva pühitseme, siis võib kindlasti neid raamatuid veel laost leida. Siis edasi on kulusid ette nähtud naiskaitseliidule. Selle peale tahetakse panna hoolekande ülesanded. Selle vastu on meie rühma liikmete poolt vaieldud rahaasjanduse komisjonis ja ka siin pean selle tarvilikuks. Hoolekande seadus on olemas. Hoolekande seaduse põhjal pannakse hoolekande teostamine omavalitsuste peale. Omavalitsused ei saa aga seda ülesannet täiel määral täita sellepärast, et krediidid puuduvad. Isegi vabandusepäeva pühitsemise puhul tõmmati 60 miljonit maha neist krediitidest, mis oleksid pidanud saama hoolekande ülesannete täitmiseks omavalitsused. Kui siin mõnesugused summad määratakse, siis tulevad need anda omavalitsustele, seal on aparaat, kogemused, nimekirjad j.n.e. olemas, kuidas hoolekandetööd teha. Eriotstarbega organisatsioone, nagu kaitseliit, rakendada nende ülesannete teenistusse, ei ole kuidagi põhjendatud. Nimetasin, et krediidid on võrdlemisi suured kümneaastase juubileumi puhul. Kui vaadata, kuidas seda pühitseda kavatakse, siis peab ütleva, et väga ühekülgelt. Peetakse aktusi, paraade, need

on kõik tarvilikud, kuid peab ütleva, et see on ikkagi väga ühekülgne. Siin on muud tarvis, et leida rahva hulgas vastukõla. Esiteks tuleks ohverdada summasid tööpuuduse vastu võitlemiseks. See oleks andnud tagajärgi rahva keskel. Sellest 60 miljonist oleks tulnud üks osa võtta riigi eelarvesse selleks otstarbeks ühenduses 10. aastapäeva pühitsemisega. Oleks tulnud vaesematele õpilastele määrata toetust. Haridusminister on pidanud rahaasjanduse komisjonis tõendama, et eelarves ei ole summasid vaesemate õpilaste toetamiseks. 10. aastapäeva pühitsemise puhul oleks võinud muul alal kokku hoida, ja selleks otstarbeks mõned summad määrata. See mõni miljon oleks leidunud vaesemate õpilaste toetamiseks, et ka nemad tunneksid, et meie pühitseme vabadusepäeva.

Edasi — koolimajade peale on võetud väikesed summad. 193 miljonit on juba ehitusefondis olemas, tänavu on võetud 20 miljonit ja seda mõeldakse seadusega suurendada 250 miljoni peale. See on täiesti jaatav, positiivne nähtus ja on väga rõõmustav, et sellega algust on tehtud.

Edasi oleks kümnenda aastapäeva puhul meeles tulnud pidada vanu ja väetid, nende heaks töö-hoolekandeministeeriumi kaudu midagi ette võtta. Aga ka sellel alal midagi ei kuuldu.

Samuti oleks võinud kõne alla võtta mõne kultuurasutise ellukutsumise. Sellest on varem aastail isegi siin keskerakondade poolt mõtteid liikuma pandud, aga need ei ole teostamist leidnud.

Ja lõpuks oleks tulnud vastu võtta amnestia-seadus, mitte ainult juhuslikult üksikutele süüdlastele või kinnimõistetutele vabadust anda, vaid oleks tulnud korralik amnestia-seadus välja anda.

Alles siis oleks võinud öelda, et pühitse-takse otstarbekohaselt kümnendat iseseisvuse aastapäeva.

See raamat lõpeb ühe väga sentimentaalse kirjutusega, mis kannab pealkirja „Hea vaim“. Seal on öeldud „hea vaim on toonud Eesti rahva Läänemere ilusatele kallastele“. (Vahelhüüe L. Raudkepi, krst poolt.) Jah, see on ilus, sest temal on sarnadus Teie luuletustega „Tõusvale usule“. Ma ei ütle, et see halb on, see kirjutus ei ole sugugi nii väga halb. Siin kõneldakse heast vaimust, aga mina ütlen: see on väga halb vaim, kes selle raamatu välja andnud ja kes need kavad välja töötanud, mille järgi pühitse-takse meie kümnendat iseseisvuse aastapäeva.

K. Ast (stp): Selle lisaeelarve puhul, millega krediiti nõutakse ka valitsuse poolt

väljaantud raamatukese jaoks, on minu rühmaseltsimees Johanson sellele raamatukesele surmava kriitika andnud. Tunnistan omalt poolt... (Hulgalised vahelhüüded.) Mis teie räägite? Kõige parema tahtmise juures ei suuda ma ühtki vahelhüüet kinni püüda. Pean ütleva, et see arvustus on õigustatud ja selle raamatukese sisu on tõepoolest halatsemise väärt. Aga ma jätan selle kõik kõrvale, mul on ainult üks küsimine Vabariigi Valitsusele ja härra Riigivanemale. Mispärast puudub selles raamatus meie esimese valitsuse liikmete piltide hulgas Villem Masik'u pilt? Ma mõistan, kui Ado Birk'i pilt on jäetud paigutamata ministrite hulka, sest teda võib pidada diskrediteerituks. Aga millega on diskrediteeritud meie esimese valitsuse liige Villem Masik? Kas ta on seega vast diskrediteeritud, et ta on kurtegelikul kombel maha lastud Irboskas? Kas see on temale häbiks, et ta on maha lastud, kas see häbi langeb tema peale või ta tapjate peale? Võib olla leidub selles raamatus mõnegi inimese pilt, kelle käed verrega on määritud. Ma ütlen — võib olla. Kuritegu Irboskas on uurimata jäänud, kuid austades oma parema sõbra mälestust, ei saa siit kõnetoolilt tähendamata jätta, et Villem Masik oli ka Eesti patrioot, ja tema isiku peal ei lasu mingisugune riiklik kuritegu. Aga ta on maha lastud. See kuritegu ei lange mingisuguse häbistuse Masik'u mälestuse peale, vaid see on meie riiklik häbi ja üksikute pahatahtlikkude inimeste häbitegu.

H. Martinson (tp): Imelikuna tundub praegune eelkrediidi avamise seadus. Veel imelikum on aga valitsuse teguviis selle seaduse esitamise asjus. Viimsel silmapilgul, nii öelda, 11. tunnil tuleb alles valitsusele meelde, et Riigikogu on ka olemas, kelle luba raha väljaandmiseks vaja. Isegi väikestes seltsikes, üldse igal pool, kus vähegi korralik asjaajamine valitseb, ei tohita mingit lepingut sõlmida, veel vähem kulusid teha, enne kui selleks juhatuse, nõukogu või peakoosoleku otsus on, nõnda kuidas kellegi seltsi põhikiri seda nõuab.

Valitsus ignoreerib aga vabariigi põhiseadust. Selles on § 83. selgesti öeldud: „Ühtki avalikku maksu või koormatust ei tohi kellegi peale panna muidu kui sellekohase seaduse alusel“. Aga nüüd on valitsuse poolt enam kui kahemiljoniline kulu tehtud ilma loata. Kas see ei ole põhiseaduse rikkumine, veelgi kõrge asutuse poolt, kes peab just seaduse täitmise järele valvama?

Ja mis jaoks oli seda vaja? Kas oli selleks mingisugune hädaline vajadus? Kas ei teadnud valitsus, et vabariik käesoleval aastal küm-

me aastat vanaks saab ja seda päeva eriliselt pühitseda kavatsetakse? Ei mitte seda. Valitsus kartis, et Riigikogu niisuguse suure kulu tegemist ei poolda, ja sellepärast katsus aegsasti selle kulu teha. On enam kui kindel, et praegune Riigikogu enamusi seda valitsuse väärsummu on sunnitud tagant järele heaks kiitma.

Ma ei hakka pikemalt arvustama kõiki summasid, mis vabariigi 10-aastase iseseisvuse mälestuseks välja anda kavatsetakse, ei hakka ka arvustama raamatukest, mida üks eelkõnelejatest reklaamileheks nimetas, ei hakka seda ka sisu ega hinna suhtes arvustama, nimetan ainult seda, et rahva suur enamus, töölistest alates kuni põllumehega lõpetades, niisugust suurt kulutegemist ei poolda. Seda ma nägin juba rahaasjanduse komisjonis, et kõige suuremad valitsuse toed, põllumehed, läksid hääletamise ajal ruumist välja. (V. Maaker, as: Äärmused käivad ikka käsi käes). Häbenesid otsekohe vastu hääletada, aga poolt nad ka ei sõandanud olla. See on sõna tõsisel mõttes — pidutsemine katku ajal, ja kes sarnast asja korraldab, selle kohta ei saa teist otsust olla kui hukkamõistet.

Ma ei taha pikalt rääkida, sest tean, see on kurtidele kõrvadele räägitud, see midagi ei aita, otsus on tehtud, ja teie käes on võim praegusel korral. (Hulgalsed vahelhüüded.) On olemas lause piiblis, kus öeldakse, et ei maksa pärleid teatud loomade ette heita. Seda vist teate teie ka. (M. Laarman, põl: Kas mõni heitis Teile ette.)

A. Grimpel (väljasp rhm): (Hulgalsed vahelhüüded ja naer.) Harilikult on ikka niimoodi tehtud, et kui mõned oma kamba mehed tahavad joomingut korraldada, klapi-takse raha oma vahel kokku, aga nüüd tuleb teatud ringkond välja — vaadake, meie võtame rahvalt raha, esitame lisaelarve ja teeme siis pummeluse. (Vahelhüüde keskelt: Kelle kulul Teie Venemaal käisite?) See näitab ainult seda asjaolu, et need inimesed kasutavad igasuguseid võimalusi, kuidas teiste käest raha omale võtta ja sel teel oma heaolekut ja mõnutunnet suurendada. Ma ei imesta sugugi selle üle, et niisugune elarve on Riigikogule esitatud. See on arusaadav. Kui meie vaatame, mis on sündinud selle 10 aasta jooksul, siis on terve mets maha raiutud ja välja veetud, põlevkivi hävitatud, ja kui nüüd võetakse riigilt 4 miljonit, siis on see võrdlemisi väike summa, mille üle härradel sotsialistidel ei maksaks kurjustada. Ma tahaksin rõhutada, mispärast sotsialistid nii vihased on, sest ka nende oma isikud on seal, nagu Hellat, Ast. Aga nende oma häälekandja ütles

välja, et vaadake, mispärast „Tähe“ trüki-koja poole ei ole pööratud, võib olla, et siis oleks meile mõni penn kukkunud. Sellepärast ütlen, milleks ilmaaegu kurjustada. Sotsid on vihased ainult sellepärast, et nemad sellest osa ei saa. Kui härra Ast tuli ja ütles, mispärast ei ole siia ühe tegelase pilti üles võetud, kes Irboskas maha tapeti, siis peab ütleva, kuidas saab seda sisse võtta, kui selle tapja, nimelt Hellat siin sees on. (Paremalt poolt: Mis see on? Mis see on?)

Juhataja M. Martna: Rkl. Grimpel, palun niisuguseid haavavaid hindamisi mitte tarvitada. (Hulgalsed vahelhüüded. Müra. — J. Soots, põl: Ja juhataja ei ütle midagi!)

Juhataja on oma ütlemise ära öelnud.

A. Grimpel (väljasp rhm): See isik oleks siis hauast üles tõusnud, kui ta pilt oleks üles võetud. (J. Vain, stp: Niisugust kaitset tema ei vaja, nagu see tüüp siin teeb.) Ma ei taha teda kaitsta, igaüks kaitseb iseennast. Ma rõhutan ainult seda, kuidas härra Ast tuleb seda tõendama, kui ta teab, missugune südametunnistus tal on. (Vahelhüüded pahemalt poolt. — J. Vain, stp: See on parlamendi häbi, et igasugused tüübid siia pääsevad.) Jah, nagu Teie olete. Teie olete ta ära hävitanud selle puhtuse, jah, Teie olete, tähendab, nii mustad olnud. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Missugused tüübid aga teie olete? Alles kui kirjutasite, et kaitsepolitsei on hakanud tähelepanu pöörama minu tegevusele, ning mina olla sellepärast „kodu-maa tolmu“ jalgadelt raputanud. Nüüd tagasi tulles kisavad need härrad jälle teisiti. See on näiteks, et neil pole kindlat seisukohta, pole selgroogu.

Juhataja M. Martna: Palun kõnelejat mitte segada ja kõnelejal mitte vaielda.

A. Grimpel (väljasp rhm): Kui nad vahele segavad, siis pean neile vastama.

Ma ei imesta selle üle, et niisugune summa on elarvesse võetud ja see summa võidakse ära pummeldada ja praalida, kuid rahvas näeb sellest, kui kaugele tahetakse minna. See on viimne pitsar, mis tahetakse selle tunnistuseks anda, kui kaugele on jõutud. (V. Maaker, as: Mis pitsar Teil rinnas on? — Pahemalt poolt: Juuda pitsar. — J. Vain, stp: See vahe aga on, et iga Juudas ei poo ennast ülesse. — A. Schulbach, tõer: See on õige! Õelge seda, härra Vain, mõnikord oma parteiseltsilistele.) Võib olla, et

need ringkonnad on aru saanud, et rohkem ei või Eesti rahvalt enam võtta, kui 4 miljonit, muidu katkeks ehk rahva kannatus.

Haridusminister A. Mõttus: Väga austatud Riigikogu liikmed! Siin ettetoodud mõtteavalduste kohta on mul au Vabariigi Valitsuse nimel seletada järgmist. Kõigepealt on täiesti õige, et sarnase sündmuse ettevalmistamine, nagu seda on meie varsti kätte jõudev vabariigi 10. aastapäev, vajaks tingimata põhjalikumat ja pikemat ettevalmistust, kui see käesoleval puhul on sündinud. Kuid minule jäi täiesti arusaamatuks, missugusel määral ja kuidaviisi selles süüdi võib olla Vabariigi Valitsus praeguses koosseisus, sest missugune aeg tal selleks on kasutada olnud, see tohiks vist lugupeetud Riigikogu liikmetele olla väga selge. Et vähegi pilti saada sellest, kuidas Vabariigi Valitsus ettevalmistusi on teinud, peataksin ma lühidalt ettevalmistuste käigu juures.

Niipea kui Vabariigi Valitsus asus oma ülesannete täitmisele, oli tal üheks mureks kaaluda küsimust, kuidas lähenevat 10-aastase iseseisvuse juubelit pühitseda. Vabariigi Valitsus astus otsekohe samme selleks, et niihästi seltskondlikud organisatsioonid kui ka Riigikogu tuleksid ühes valitsuse esindajatega kokku ja peaksid nõu, kuidas seda sündmust pühitseda. Riigikogu juhatus saatis vastavad esindajad, seltskondlikud organisatsioonid ja omavalitsused saatsid oma esindajad, ja nii moodustati neist ja valitsuse esindajatest juubelipidustuste komitee. Seal võeti küsimus täies ulatuses kõne alla, kuidas meil võimalik oleks selle lühikese aja jooksul, mis ettevalmistusteks järele jäänud, siiski vääriliselt pühitseda oma vabariigi 10. aastapäeva. Kõige rohkem on siin, niipalju kui ma neist, kes täna siin sõna võtnud, aru saanud, vaieldud propa ganda osa vastu, tähendades, et siin küllalt ei ole ettevalmistusi tehtud ja põhjalikult küsimust kaalutud, on trükitud mingisugune broshüür, mis ei sisult ega väliselt ei vääri kulusid, mis selleks ära tarvitatud. Selle kohta pean ma ütleva järgmist. Minu härrad, komitees tõstsin küsimuse üles, kas üldse on soovitatav ja tarvilik albumit välja anda, sest esiteks lühike aeg ei võimalda palju selle heaks teha ja teiseks on rahalised ressursid sarnased, et nendega palju korda saata ei suudeta. Komitee asuti ühel meel el seisukohale, et album tingimata tuleb välja anda ja veel sarnasel hulgal, et ta võimalikult igasse perekonda läheks. Tegutsedes nende juhtnööride järgi on albumi väljaandmine antud inimese kätte, kes kuulub Riigikogu liikmete hulka, ja ta on püüdnud teha kõik, mida võimaldas lühike aeg. Nii-

palju kui selle aja jooksul teha on võidud, niipalju on ka tehtud. Muidugi on alati võimalik, et siit ja sealt võivad ühed või teised etteheited tulla, aga ma arvan, silmas pidades kõiki eeldusi ja võimalusi, mis käes on olnud valitsusel selle töö ettevalmistamiseks ja tegemiseks, ei saa väga kaugele ja liiga teravaks arvustuses minna. Minu arusaamise järgi oleksid pidanud need ettevalmistused algama juba oktoobrikuul, kui oleks tahetud seda suurejoonelisemalt läbi viia. Räägiti paraadidest, aktustest, j.n.e. ja öeldi — see on kõik väline külg, rohkem pakkuma oleks pidanud aga just sisuliselt. Kuid lugupeetud Riigikogu liikmed teavad väga hästi, millised on selleks võimalused. Riigi eelarve on praegu komisjonides arutamisel ja seal nähakse, missugune on eelarve tasakaal, kuidas peab ühel või teisel alal leppima piiratud krediitidega, et lõpuks ometi tasakaalu saavutada.

Lugupeetud rkl. Johanson rääkis eriti alkooli kehvemate õpilaste toetuse vajadusest. See on õige, kuid selle paari miljoniga ei ole siin midagi ära teha, vaid siin peab suurem summa olema. Seda tähendasin ka eelarvekomisjonis ja ma usun, et meil läheb korda eelarves olevat summat teiste ülejääkide arvel parandada.

Kõike kokku võttes olgu rõhutatud, et ettevalmistusetööd on sündinud lähemas kontaktis rahvaesindusega. (Pahemalt poolt: Pole olnud mingisugust kontakti rahvaesindusega.) Kinnitan veel kord: ettevalmistusetööd on sündinud kontaktis rahvaesindusega, kuna ta oma juhatuse kaudu komiteest osa võttis.

J. Vain (stp): Üks eelkõnelejatest puudutas kurba Irboska sündmust ja võttis enesele õiguse, ära märkida sündmuse süüdlasi. Peab tähendama sellele, et enne, kui suurema sündmuse puhul suu täis võtta, peaks riiklikkude asjade aabitsat teadma. Ja aabitsatteadjale ei oleks saladus, et sõja ajal võim sõjateatri piirides ei kuulu tsiviilvõimudele.

Mis puutub käesoleva summa kulutamisesse, siis peab tähendama, et kroonu väljaanded ei tarvitse sisu mõttes arutusele tulla. Raamatuke on välja kukkunud keskpärase põllumajandusliku ühistegelise asutuse aastaaruandena. Need aastaaruanded on maitsetud sellepärast, et asutused trükivad provintsi linnades oma aruandeid ja seal ei ole igasugust paberit valida, ei ole igasuguseid trükipresse; tuleb see kaust võtta, mis käe alla juhtub. Teinekord on mõnes väikeses linnas, nagu Põltsamaal, üksainus käsipress, mis ime siis, kui mõne seltsi aruanne ilus välja ei tule. Kahju on, et valitsuse läkitust trükiti 200.000 eksempl-

laris, kuna 2.000 eksemplarist küllalt oleks. 2.000 jätkuks igasse valda ja kooli, kes seda lugeda tahab, see jõuaks seda ikka. Kroonu patriotism jõuab alati sinna välja, et trükiteid on, lugejaid aga mitte.

Aruandja **A. Veiler** (lõpusõna): Mõne Riigikogu liikme poolt on puudutatud rida küsimusi, mis õieti minu, kui rahaasjanduse komisjoni aruandja ümberlukkamise vast ei kuuluks. Härra Vain lõpetas oma ülesastumise lausega: „Broshüüri sisu üle ei tarvitseks rääkida“. Täiesti õige, sest raske on otsustada, kas üks või teine autor kõigile meeldib. Raamatust leiame terve rea autoreid, alates praeguse koosoleku lugupeetud juhatajaga, raske on ühelt või teiselt autorilt eripaatosst nõuda, niisama ka inimeste nägudelt erilist ilmet otsida. Oldi pahane sellepärast, et broshüüris leiduvad näod midagi ei ütle. On raske nõuda, et iga minister oma ametile vastava näo teeks, sõjamineister kurja näo, töö-hoolekandeminister kaastundliku näo j.n.e. Edasi öeldi, et mõni minister oma artiklis hieromandi omadusi olevat väljendanud. Selle kohta ei saa mina, kui rahaasjanduse komisjoni aruandja, midagi öelda. Võin ainult üht kinnitada, et broshüüri trükkimine kalliks ei ole läinud. Eelkalkulatsiooni järgi oleks trükkimine rotatsioonimasinatel 1.780.000 marka maksma läinud. See töö on nüüd kiirpressidel tehtud ja peaaegu sama hinna eest. Igaüks peaks teadma, kes trükiasjandust tunneb, et see hind kallis ei ole. Kahe miljoni marga eest on trükitud 200.000 broshüüri, iga broshüür 10 senti, või Vene raha järgi 5 kopikat. Kas sisu ühele või teisele meeldib, sellesse mina, kui aruandja, tungida ei saa.

* Härra Grimpel küsis, miks ei ole juubeli-raamatuid „Tähe“ trükikojas trükitud, siis pean ütleva, et osa haridusministeeriumi töid, nagu kõnekonspektid on „Tähe“ trükikojas trükitud.

Edasi ei kuulu minu kui aruandja kompetentsi ega ole ka rahaasjanduse komisjonis kaalutud seda, miks ühe või teise isiku näopilt broshüürist välja on jäänud. Välisministeeriumile nõutava krediidi kohta kuulsin vähe häält, kes oleksid tõendanud, et need kulud ilmaagseks on. Isegi rkl. Johanson pidi tunnistama, et poliitilised koosviibimised välissaatkondades tarvilikud on, samuti ka informatsioon ajalehtis. (L. Johanson, stp: Aga peab ikka kokku hoidma!) Härra Johanson, Teie peate tunnistama, et see summa — 5.000 krooni — üksikute asutuste peale ära jagades suur ei ole. Nagu ma sissejuhatavas kõnes juba rähendasin, kavatsetakse korraldada vastuvõtmisi Eesti saatkondades Londonis, Berliinis, Pariisis, Roomas, Varssavis,

Stokholmis, meie naaberriikides j.n.e. Edasi on teada, et kui välisajakirjanduses artikleid lansseerida, siis — kuigi tõlkijale honorari maksta ei tule — vähemalt klisheed omal kulul peab laskma teha, mis just päris odavad ei ole.

Sõjamineisteriumile häälekõvendaja muretsemine on tarvilik, pealegi et need lisakulutused suured ei ole. Sellel seisukohal on asunud ka rahaasjanduse komisjon, kelle nimel palun käesolev seaduseelnõu vastu võtta.

Juhataja **M. Martna**: Enne hääletamisele asumist on mul järgmist teada anda. Ma lasksin omale stenogrammi anda ja leian siit, et rkl. Grimpel on saadik Hellat'i kohta järgmist öelnud: „... kui selle tapja, nimelt Hellat siin sees on“. Ma ei kuulnud seekord hästi seda ütelist, kuid ütlesin: „rkl. Grimpel, palun niisuguseid haavavaid hindamisi mitte tarvitada“. Kuna mul nüüd see ütetus paberil selgelt käes, siis teen rkl. Grimpel'ile märkuse. (Vahelhüüe paremalt poolt: Vähe! Väälja saata!)

Panen hääletamisele ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Poolt on 42 häält, vastu 22 häält, seega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

5. Avalikkude Rahaasjanduse komisjoni aruandja L. õigustega era-õigustega erakoolide õppejõudude tasude seadus — II lugemisel. § 5 ja 6 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 5. Klassikomplekti all käesolevas seaduses mõistetakse õpilaste kogu, keda õpetaja ühes ruumis ühel ajal õpetab ja mis sellena kinnitatud asutuse poolt, kellele kuulub õppeasutuse registreerimine.

§ 6. Juhtudel, kus mõne aine õpetamine koondub lühemale ajale, kui õppeaeg koolis, võib haridusministeerium lubada õppejõududele tasu maksta ka tegelikult antud tundidearvu järgi, kusjuures tunnitasu arvutusel aluseks võetakse § 4. toodud tabelid ja aastas loetakse 30 nädalat.

L. Raudkepp (krst): Käesolevast seaduseelnõust on see paragrahv välja jäetud, mille alusel võidi tõsta õpetajaid, kel ei ole vastavat atestaati, kõrgemasse palgaastmesse. Kas see aeg on juba kätte jõudnud, et tarvis oleks ära jätta sarnane paragrahv? Seaduseelnõus ei ole igatahes sarnane võimalus enam ette nähtud. See on väliselt küll ajutine nähtus, kuid sisuliselt vast jäädavama iseloomuga nähtus.

Endisel ajal, kui meil ei olnud ühtluskool praegusel kujul, oli võimalus, et ülikooli haridusega pedagoog võis anda õpetust ka keskkooli algkooli klassides. Kui ta siis vast määrati seminari õpetajaks, siis oli ta selleks kohane jõud, sest ta oli end aastate kaupa harjutanud algkooli klassides. Nüüd jääb niisugune võimalus ära. Kui keegi lõpetab ülikooli, ütleme näiteks matemaatika fakulteedi, ja sooritab kõik need eksamid, mis temalt kui pedagoogilt nõutakse, siis ei lähe niisugune pedagoog enam algkooli õpetajaks. Ta ise ei ole algkoolis õpetanud. Kuidas suudaks ta matemaatika meetodikat õpetada seminari kasvandikkudele? Ta ei saa seda, sest ülikooli haridus siin üksi ei aita. Samuti ei aita ülddidaktilised teadmised, ka mitte teadmised matemaatika meetodika alal, sest nagu teada, on algkooli matemaatika meetodika väga raske. Teadmised üksi siin ei aita, vaid tuleb õpetajal end siin aastate jooksul täiendada. Muidugi võiks ju nõuda, et seminari õpetaja peaks olema ka seminari algkooli õpetaja. Seaduses seda praegu ei ole. Tulevikus võib see ju nii välja kujuneda. Harilikult on seminaris praegu olemas — ja see ei ole halb — õpetajaid, kes on ülikooli haridusega, aga kellel olemas teadmised, näiteks iseäranis matemaatika alal, ja meetodilised oskused, nii et ta parem jõud on, kui iga teine jõud, kellel ülikooli haridus, sest näiteks matemaatika alal ei ole tarvis algkoolis õpetades kõrgemat matemaatikat tunda, muul alal on see ehk vajalik, et silmaring oleks laiem ja ikkagi kuidagi viisi saab neid teadmisi kasutada, mis on suurema ulatusega, kuna aga algkooli matemaatika eeskavas see igatahes nii tähtis ei ole. Ma tahan sellega öelda, et mõne aine alal seminaris võib ette tulla, et pedagoog, kellel ei ole ülikooli haridust, võib heade tagajärgedega, ja mõnikord õpetada seminaris isegi paremate tagajärgedega kui ülikooli haridusega pedagoog. Kui ei ole võimalust, et ta palga suhtes võiks kõrgemale tõusta, siis toob see takistusi, ja seminar jääks ilma sarnastest tublidest pedagoogidest. Sellepärast oleks küll vajalik, et vastav paragrahv jääks ka sellesse seaduseelnõusse, ja teen järgmise ettepaneku: Seaduse § 6. järele võtta uus paragrahv: „Üksikuile koolijuhatajatele, nende abidele ja õpetajaile võib haridusministeerium määrata palkade reguleerimise otstarbel kõrgema palga kui see § 4 tabelites ette on nähtud. Sellejuures ei või tõsta palka kesk- ja kutsekoolides: üle I-a järku kuuluvate õppejõudude palga, algkoolides mitte üle II järku kuuluvate õppejõudude palga, suuremate (10 klassi ja rohkem) kesk- ja kutsekoolide juhatajail mitte üle 4 astme palga“. See ettepanek arutati läbi ühel

õpetajate koosolekul, kus oldi väga huvitatud sellest, et meie kool ei kannataks nende muudatuste all, mis praegu palgaseaduses ette pandud. Nii et see ei ole minu isiklik ettepanek, vaid ta tuleb teatud pedagoogilisest kolleegiumist. (Kohtuminister T. Kalbus: Missugune mõõdupuu?... Mõõdupuu oleks nimelt see, et seal pedagoogide hulgas oli üks lugupeetud pedagoog just tööerakonnast, ja seal leiti, et haridusministeeriumile tuleb õigus jätta, reguleerimise otstarbeks tõsta üksikute õpetajate palku. Sagedasti õpetab keskkoolides kõrvuti kaks õppejõudu, üks neist on ülikooli haridusega, kuna teisel puuduvad vastavad paberid. Viimase töö on aga õpetamises ja kasvatamises palju kõrgemal, kui esimese õpetaja töö. See resolutsioon kuulub tööerakonna väga lugupeetud pedagoogile. (Aruandja L. Johanson: Kas see on mõõdupuu?) Minult paluti mõõdupuud, ja ma andsin neile. Ebaõiglane oleks sarnasel korral maksta viimasele õpetajale vähem palka. Parandus taotleb sihti, et ühesuguse eduga töötavatele õpetajatele maksta palka ühesugusel alusel. Diplom üksi ei tee veel õpetajat!

J. Vain (stp): Ülemineku ajajärgul on täiesti loomulik, et kui hindamise alused muudetakse, inimeste tööjõu hindamisel raskused tekivad, siis parandada tuleb. Kui meie aga 10 aastat töötanud oleme, kui meie haridusministeeriumil oli võimalik välja noppida eriti arenemisvõimelisi õpetajaid, siis peaks arvama, et ta neid on juba astme võrra tõstnud. Parandus eelnõus, mis annaks samu võimalusi eeltuleva aja peale, manaks esile nähtused, et mitte enam teadmiste ja oskuste põhjal ümbertõstmisi astmetes ei tehta, vaid koolile võõrastel alustel.

Kui toonitatakse, et õpetajate palgaseadus on äärmiselt peenikese jaotusega, siis peaks see võimaldama inimesi hinnata. Tahaksin loota, et õpetajate ettevalmistust jätkates võimalus avaneb üle minna palju lihtsamate tabelite juurde.

Et ülikoolis õppinud, kuid sellejuures mitte lõpetanud inimesed koolipõllule lähevad, sellest ajast peaks üle olema. Nad ei ole selleks tarvilikult ette valmistatud. Koolid, kes on saanud õpetajaiks kutseharidusega üliõpilasi, on äärmiselt õnnetud koolid: õpetajad ei oska õppeainele ega lastele ligi minna; ei oska neid teadmisi, mis neil võib olla rohkemgi on, kui seminari või kutsekooli lõpetajal, edasi anda. Õpetaja tööväärtust hinnatagu selle järgi, kui palju ta edasi anda suudab. See on mõõdupuu. Ülikoolis diplomeeritud isikud peaksid seminari või ülikooli juures korraldatud pedagoogilised klassid läbi tegema, enne kui

õpetajateks kandideerida võivad. Seminari ja pedagoogilise instituudi lõpetanud isikud ületavad kogemustelt teisi, kes ülikoolist tulnud. Kui keskkoolid meie külades nõrkade õppejõududega edasi töötavad, siis viib see meie hariduseasja nii kaugele, et ka ülikooli haridusega inimesi enam niisugustena võtta ei saa.

Aruandja **L. Johanson** (lõpusõna): Sel kujul ei olnud see küsimus komisjonis arutamisel. Komisjon andis temale palju lühema kuju, ja see käib järgmiselt: üksikutele koolijuhatajatele, nende abidele ja õpetajatele võib haridusministeerium määrata kõrgema astme palga, kui see § 4. tabelites ette on nähtud. Ja selle järgi — kõrgema, kui 4. astme palk, tuleb otsustada Vabariigi Valitsusel.

Sellele küsimusele anti komisjonis eitav seisukoht, kuna palgareedel on põhjalikult välja töötatud, palgad on määratud vanuse, kutsetunnistuse ja kooli tüübi järgi, nii et erilist tarvidust ei ole anda haridusministeeriumile võimalust oma äranägemise järgi palgaredelit muutma hakata. Komisjoni nimel ei saa sellega ühineda.

Juhataja **M. Martna**: Asun rkl. Raudkepillt esitatud uue paragrahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

§ 7 ja 8 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 7. 1921. a. 13. mai õpetajate palga seaduse ja 1923. a. 8. veebruari õpetajate palga seaduse muutmise seaduse alusel üksikuile õppejõududele määratud palgaastme kõrgendused jäävad jõusse käesoleva seaduse maksuvusel. Kui mõne õppejõu palk või riigi poolt maksetav palgaosa (§§ 24 ja 26) normaalaru tundide eest käesoleva seaduse järgi väheneb võrreldes selle palgaga või riigi poolt maksetava palgaosaga, mis ta tundide normaalaru juures sai § 36. nimetatud seaduste järgi, siis makstakse talle palk või riigi poolt maksetav palga osa (80%) normaalaru tundide eest endises suuruses edasi niikaua, kui ta samale kohale jääb; lisatunnid arvestatakse aga käesoleva seaduse normide järgi.

§ 8. Õpetajate seminaride õppejõud saavad seminari algkoolis antavate tundide eest sama tasu kui seminaris.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 9. Kõigile Petserimaal, Petseris, Narva jõe-tagustes valdades ja Vasknarva vallas asuvas avalikus koolides Eesti keeles töötavaile

õppejõududele makstakse riigi poolt palgalisa 10% üldisest palganormist.

A. Usai (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Maksva õpetajate palgaseaduse põhjal saavad Narva linnas Eesti keeles töötavad õppejõud 10% palgalisa. Käesoleva seaduseelnõuga on nad aga selle palgalisa kaotanud. Ei saa öelda, et olukord Narvas oleks õpetajate kasuks sedavõrt paranenud, et palgalisa tuleks ära võtta. Narva asub majanduslikkude tingimuste suhtes umbes sarnases seisukorras, nagu piiriäärne linn Petseri. Petseri õpetajatele on jäetud vastav palgalisa, ja arvan, et täiesti põhjendatult. Kui piiriäärsetes linnades Petseris ja Narvas — ei jäeta ühesuguste alustele õpetajate palgalisa, siis igatahes muudaks see eitavalt õpetajate koosseisu Narvas; sellepärast arvan, et oleks tarvilik ka Narva linna õpetajatele 10% palgalisa maksta. Teen ettepaneku, § 9. pärast sõna „Petseris“ võtta sõna „Narvas“.

Aruandja **L. Johanson** (lõpusõna): Palun ettepaneku eraldi hääletada.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Asun § 9. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 vastu võetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 10. Õpetajate nädalatundide normaalaru on: a) maalasuvais algkoolides 30, linna algkoolides 28, mis mõlemal puhul kuni 24 nädalatunnini võib väheneda, kui haridusministeeriumi poolt maksmapandud tunnikava klassikomplektide arvuga võrdse õppejõudude arvu juures 30 või 28 tunni andmist ühes koolis ei võimalda; b) kesk-, kutse- ja täienduskoolides, hoolekandekoolis, Harku kolonias, kurtummade ja teistes defektsete laste ning muis avalikkudes koolides, peale §§ 11. ja 15. näidatud erandite, on õpetajate nädalatundide normaalaru — 25. On õpetaja nädalatundide arv maalasuvais algkoolides alla 24 või üle 30, linna algkoolides alla 24 või üle 28, siis makstakse temale tundide arvu järgi iga nädalatunni eest maalasuvais algkoolides $\frac{1}{30}$, linna algkoolides $\frac{1}{28}$ ja teistes selles paragrahvis nimetatud koolides $\frac{1}{25}$ § 4. tähendatud õpetaja palgast. Alevites, kus alevivolikogu otsusega õppeaja kestus on ühtlustatud linna koolide omaga, arvestatakse sama tunniarvuga kui linnades.

L. Raudkepp (krst): Käesolev kümnes paragrahv on üks raskematest paragrahvidest. Selle paragrahvi sisu üle on kõige rohkem vaieldud, eriti nende arvude üle, mis siin vastu võetud. See paragrahv oleks ikkagi väärt, et see tagasi anda komisjoni, sest väga võimalik, et siin tuuakse ette asjaolusid, mis selleks kaasa mõjuksid, et paragrahvi komisjonis veel kord läbi vaadata. Ma teeksin vastava ettepaneku, ja kui see ettepanek ei peaks läbi minema, siis teeksin konkreet-ettepanekud § 10. üksikute osade kohta. Võib olla on siiski lootust, et see ettepanek läbi läheb, sest nagu näha, härrad sotsialistid, tehes ettepaneku, käesolev päevakorra-punkt paigutada tahapoole, tahtsid võita aega järelemõtlemiseks käesolevas seaduseelnõus ettetulevate raskuste üle. Sellele vastu tulles esitaksin ettepaneku, anda see paragrahv komisjoni tagasi.

Milles seisavad selle paragrahvi üksikasjalised raskused ja eeskätt mitte raskused, vaid niisugused arvud, mis ei ole õiglasel mõne õpetajaliigi suhtes. Linna algkoolis võiks nädalatundide arv küll veel olla veidi vähem, kui selles paragrahvis on ette pandud. Siin on ette pandud 28 tundi. Ei tahaks just ette panna 26, kuigi selleks oleks olemas asjalik vajadus. Kas ei võiks vähendada seda tundide arvu kuni 27? Sest kindel ja selge on, et töö linna algkoolides on raskem ja kestab kauemini, kui maa algkoolides. Seal on õppetöö aeg 5 või 6 nädala võrra lühem kui linnas. Maal töötamine, kus õhk on üldse värskem, ei mõju nii halvasti õpetaja tervisesse kui linnas. Linna algkooli õpetaja on ses suhtes üldse halvemas seisukorras, ja mitte ainult halvemas, vaid neil tuleb lapsi ette, kellega töötamine äärmiselt raske ja närve pingutav, kuna maal on neid pahasid palju ja palju vähem. Seega on täiesti õigustatud, et linna algkoolides võiks nädalatundide arvu vähendada näiteks 27 peale. § 10. näeb ette, et mõlemal puhul, niihästi kui maa algkoolides on õpetajal 30 tundi ja linna algkoolis 28 tundi, võib vähendada seda arvu 24 nädalatunnini. See on muidugi hea, et on ette nähtud sarnane liikuv arv. Aga hea ei ole see ja õiglane ei või see kuidagi viisi olla, et keskkooliõpetajate kohta ei ole leitud sarnast liikutavat tundide arvu, kuna seal see palju vajalikum on kui algkoolides. Ma juba sellele tähendasin, kui seaduseelnõu oli I lugemisel, ja pean ütleva, et otsekohe panen imeks, et seda ei ole kaalutud rahaasjanduse komisjonis. See asjaolu on väga tähtis, ja see võiks aluseks olla selle paragrahvi komisjoni tagasi andmiseks. Nii on seaduseelnõus liikumata ära tähendatud keskkooliõpetajate normaalne tundide määr, ja nimelt 25 tundi nädalas. Ei saa viieklassi-

komplektilises keskkoolis ükski õpetaja seda normi täis, kuna algkoolis, välja arvatud osalt vast alamad klassid, tingimata jõuavad selle normini, eriti veel siis, kui seal usuõpetuse tunnid juurde tulevad. Keskkoolis on see võimata. Eesti keelt on 19 tundi, matemaatika — 15—16 tundi, looduseteadust — 16 tundi, maadeteadust — 7 tundi, ajalugu — 13 tundi, kodanikuteadust — 2 tundi, filosoofia eelkursust — 3 tundi, esimest võõraskeelt — 20 tundi. See on vast kõige suurem arv, siis järgnevad sellele arvule vähemad: 7, 14, 10, 12 j.n.e., nii et kuidagiviisi ei saa tundide normaalarvu täis. On täiesti selge, et siin on põhjus kaks korda nii suur, et tähendatud arv oleks liikuv, sellepärast on seda enam selge, et võiks näiteks võtta liikuva arvu 20—25, ja isegi 20 oleks palju, kuid igatahes on 20 alammäärana ikkagi parem, kui üks kindel arv, nimelt 25. Ja samuti ei võiks selle üle kahtlust olla, et endine maksimaal tundide arv keskkoolis võiks jääda 24 tunni peale, kuigi need ettepanekud, mis siin tehti keskkooliõpetajate suhtes, vastuvõtmist veel ei leidnud. Need olid vast laiemalulatuslikud väljaminekute suhtes, kuna vähendamine ühe tunni võrra teeks rahaliselt vähem raskusi. Suuremad väljaminekud on kaetavad sellega, et riik vähendaks omavalitsustele antavat toetust 80% pealt kas 75% või 70% peale.

Edasi võiks nimetada selles paragrahvis veel üht asjaolu. Seminari algkooli õpetajate tundide arv 20 on küll liiga suure lahkuminekuga teiste algkooliõpetajate normaaltundide arvust. Ei suuda kuidagi seletada, miks seminari algkooli õpetaja nädalatundide arv peaks olema 20. Kas seal on rohkem tööd teha või peavad seal kõrgema haridusega isikud olema? Seda siin ette nähtud ei ole. Arv 20 on jäänud läinud ajast ja sellepärast peetakse seda normi veel edasi. Muidugi seminari algkool nõuab mõnes osas võib olla rohkem kvalifitseeritud tööd. Seda võiks ju arvesse võtta, aga see ei ole veel aluseks, et tundide normaalarvu nii alla suruda, seda enam, et seminari algkoolis tuleb ette, et praktikandid annavad seal tunde, nii et seminari algkooli õpetaja ise tundi ei anna, vaid kuulab pealt ja arvustab. Oleks siis küllalt õiglane, et seminari algkooli normaaltundide arvu tõsta 24-ni nädalas. (J. Vain, stp: Mitu tundi seal arvustamise peale ära läheb?) Tunnid, milles arvustatakse, ei ole siin arvestatud. (J. Vain, stp: See on töö, selleks peab ka aeg olema.)

Edasi p. b on tähendatud, et täiendusekoolides, hoolekandekoolides, Harku kolonias, kurtummade ja teistes defektsete laste ja muis avalikkudes koolides nädalatundide arv oleks 25. Seal oleks see küll kohane, muudkui

keskkoolides, samuti ka kutsekoolides peaks see arv muutuma, nimelt liikuvamaks, ja vähenema maksimaalselt ühe võrra, s. o. 24 peale. (J. Vain, stp: Aga tähtis on seal klassi-komplekti suurus.) Vastavalt ettekantule teeksin ettepaneku, § 10-dat üksikutes osades muuta järgmiselt ja need ettepanekud hääletada lahus. Teises reas võtta „28“ asemele „27“, nimelt see on nädalatundide arv linna algkoolides. 5. reas juurde lisada „seminari algkooli õpetaja nädalatundide normaalarv on 24“, selle järele lahus hääletamisega otsustada p. b ja võtta p. b järgmises redaktsioonis: „kesk- ja kutsekoolide õpetajate nädalatundide normaalarv on 20 kuni 24“. 6. rea algul kustutada „b) kesk-kutse- ja“ ja võtta selle asemele „c) täiendusekoolides“: j.n.e. nagu eelnõus, 11. reas võtta „28“ asemele „27“ — käib jälle nädalatundide arvu kohta linna algkoolides — ja selle järele juurde lisada hääletades lahus: „kesk- ja kutsekoolides alla 20 või üle 24“, 13. reas võtta „ $\frac{1}{28}$ “ asemele „ $\frac{1}{27}$ “ ja selle järele lahus hääletades juurde lisada „kesk- ja kutsekoolides $\frac{1}{24}$ “. Teen ka ettepaneku, anda käesolev paragrahv uuesti läbivaatamiseks rahaasjanduse komisjoni. Kui see ettepanek läbi ei lähe, siis teen ettepaneku, hääletada minu praegu ettekantud üksikud parandus- ja täiendus-ettepanekud.

A. Usai (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Õpetajate nädalatundide arvu käsitakse meil harilikult riigi väljaminekute seisukohalt, kuid sellejuures unustatakse igakord, milline tähtsus on üldse töökoormatusel õpetajate suhtes. Seni on meil käidud põhimõtte järgi: Kui õpetajate palku tõsta, vastavalt tõsta ka tundide arvu. 1921. a. õpetajate palgaseaduses oli tundide arv alg- ja keskkoolis 24. 1923. a. õpetajate palgaseaduses oli tõstetud see norm kuni 28 tunnini maal ja 26 tunnini linna algkoolides. Keskkoolides jäi tundide arv endiseks, see on 24. Nüüd on käesolevas palgaseaduses selles suhtes veel edasi jõutud: maa algkoolides on õpetaja normaaltundide arv 30, linnas — 28 tundi. Keskkoolis aga on normaaltunni arvu tõus ühe tunni võrra, see on kuni 25 tunnini. Puht pedagoogilisest seisukohast ei ole sarnane tundide arvu tõstmine kuidagi põhjendatud, kuigi see põhjendatud oleks puht finants seisukohast. Õpetajate töökoormatus ei ole kaugeltki nii väike, kui harilikult kõneldakse. Arvatakse, et õpetaja annab oma viis kuni kuus tundi koolis ära ja seega on ta töö lõppenud. See võib olla siis, kui koolitöö oli lihtsam, kui valitses nõndanimetatud õppekool, kus suurem tähelepanu oli juhitud kontroleerimisele, mida õpilane omandanud mälu kaudu. Nüüd aga, kus tegemist on koo-

liga, kus esikohal õpilaste isetegevus, nõndanimetatud töökooli põhimõttel rajatud õpetegevus, siin on õpetaja töö märksa muutunud. Iga tööle tuleb põhjalikult ette valmistada meetoodiliselt, et leida vastavad teed, viisid, kuidas esile kutsuda õpilaste isetegevust. Nii et ettevalmistamine tööpäevale nõuab palju tööd, ja raske on siin kindlasti ära määrata, kuipalju üks või teine õpetaja töötab, sest see oleneb õpetaja ettevalmistusest, vilumusest, kuid üldiselt võib öelda, et vähemalt paar tundi peab õpetaja ikkagi ette valmistuma tundide läbivaatamiseks. Peale selle on õpetajal harilikult palju vihkke läbi vaadata. Iga tegelik õpetaja teab, kuipalju tööd esile kutsub vihkude parandamine. Igal õhtul tuleb terve virn vihkke läbi vaadata, ja see on äärmiselt raske ja väsitav töö.

Edasi, õpetaja peab ette valmistama katseid looduseeaduses, keemias. Samuti nõuavad ettevalmistusi õppekäigud, ekskursioonid j.n.e. Nii et tegelikult õpetajate töötundide arv on ilmtingimata kaugelt suurem, kui ühegi teise ametniku harilikud töötunnid. Harukorral teevad ametnikud pärast tunde tööd, mille eest nad harilikult tasu saavad, kuna õpetajal see tegevus väljaspool tema klassi ei ole vähem vastutusrikas kui klassis. Ja võib öelda, et ta tegevus ettevalmistuses tundidele on palju tähtsam, kui ta tegevus klassis. Halvasti ettevalmistatud õpetaja ei suuda kunagi nii viljakalt töötada, kui seda teeb hästi ettevalmistatud õpetaja.

Peale selle on õpetajal harilikult maal väga palju tööd ja ülesandeid välishariduse ja seltskondliku tegevuse alal. See on peaaegu nii öelda sunduslik töö õpetaja tarvis, sest kes teeks selle töö, kui mitte õpetaja kui pea ainuke haritlane sellest loobuks. See oleks igatahes äärmiselt hävitav meie vabahariduse tööle. Selles mõttes tõuseb veel õpetajate töökoorem. Et see nii on, seda tõendab ka asjaolu, et Lääne-Euroopa riikides ja ka lähemates meie naaberriikides on tõsiselt võetud tundide määramisel õpetajate töökoormatus ja sellest rippuvat tööviljakust. Oma kõnes selle seaduse esimesel lugemisel tõin ma ette terve rea andmeid Lääne-Euroopa kooliseadustest, samuti meie lähemate naabrite algkoolide ja keskkoolide seadustest. Üldiselt kujunes pilt sarnaseks, et õpetajate nädalatundide arv algkoolides ja keskkoolides on kaugelt väiksem, kui meie praeguses seaduseelnõus. Võtame näiteks lähemad maad, mis majanduslikust seisukohast meile sarnased. Lätis on küll normaal nädalatundide arv 30, kuid klassijuhatajatele on antud 4 tundi klassi juhatamise eest. Samuti on lugu Leedus, kus on ka 30 tundi määratud ülinormiks, kuid klassijuha-

taja saab ka Leedus klassi juhatamise eest 4 tundi. Tegelikult on nädalatundide arv seal väiksem, kui praeguses seaduses. Ma ei kõnele Soomest, kus alimates algkoolides on nädalatundide arv 24.

Saksamaal on õpetajate töökoormatus põhjalikult individualiseeritud, kus vastavalt õpetajate vanusele on määratud töö normid. See asjaolu, et naabermaadel ja eriti Euroopa riikide koolides seda küsimust on tõsiselt kaalutud ja sellest vastavad järeldused tehtud, siis ei ole meil mingisugust põhjust käesolevas seaduses tundide normi tõsta. Küsitavaks jäävad need tulud, mis arvatakse saavat sellega, et meie tundide arvu koolides tõstame. Näiteks võtame maa algkoolid, peajasjalikult kahekomplektilised koolid, kus töötab kaks õppejõudu, ja vaatame, kuidas seal seisukord välja kujuneb uue seaduse juures. Harilikult on kaheklassilistes koolides ühendatud vastavad klassid üheks komplektiks: esimene ja teine klass on ühe õpetaja käes, ning kolmas ja neljas klass teise õpetaja käes. Praegumaksev seadus ei võimalda lisatunde kirjeldatud klasside ühendamise juures. Esimeses ja teises algkooli klassis on tundide arv 24. Peale nende tundide on olemas veel usuõpetuse tunnid — 2 tundi nädalas, mis maksva seaduse põhjal loetakse lisatundideks ja sellepärast peavad nad üldisest tundide arvust eraldatama. Usuõpetus on maksev ja sunduslik koolile, kuid vaba õpetajaile ja õpilastele. Selle tõttu oleks esimeses komplektis, kus ühendatud esimene ja teine klass, 22 sunduslikku tundi. Teises komplektis, kus ühendatud kolmas ja neljas klass, kokku 29 tundi. Järelikult peaks siin üks õpetaja, kes näiteks juhataja ja õpetab kolmandas ja neljandas klassis, üle andma 5 tundi teisele õpetajale. Juhataja on kohustatud andma 24 tundi, sest juhatamine vabastab neljast tunnist, see on kahest tunnist klassi kohta. Järgmise komplekti õpetajale, kuhu kuulub esimene ja teine klass, jääks 27 tundi. Mõlemil on vastav norm. Küll tekib aga 4 lisatundi usuõpetuse tundide näol, mis igal juhtumisel tulevad lisatundidena võtta. Praeguse seaduseelnõu juures ei muutu olukord lisatundide suhtes. Meil jääks esimese ja teise klassi juhatajale 22 tundi, kolmanda ja neljanda klassi juhatajale 29 sunduslikku tundi, nii et siinjuures annaks selle komplekti õpetaja, kuhu kuulub kolmas ja neljas klass, 3 tundi üle teise komplekti õpetajale. Kahekümneüheksast ära võtta kolm tundi jääb kakskümmendkuus tundi, kuna teise komplekti õpetajal tuleks — kahekümnekahele tunnille juurde lisada kolm tundi — oleks kakskümmendviis tundi. Mõlemal õpetajal oleks tunde täiel määral. Lisatunde ei tekiks

niisuguse olukorra juures. Lisatundidena jääks 4 usuõpetuse tundi, millest kuidagi mööda ei saa. Võib olla, ja see on kindel, et teatud kokkuvõid sünnib kuueklassiliste koolide arvel, ja nimelt nende vanemate klasside arvel, sest 5. ja 6. klassis on tundide arv suurem, kui nädalatundide normaalarv. Samuti võib kokkuvõid teatud määral sündida keskkoolide arvel, kus ka üldtundide norm tunnikavade järgi küllalt suur on. Neis koolides võib tekkida suur lisatundide arv, see on kindel, kuid nelja-klassilised algkoolid, mida kõige rohkem, mingisugust kokkuvõidu selles suhtes meile ei anna. Kui selle seaduseelnõu seletuskirjas ette on toodud, et meie kokku hoiame tundide arvu suurendamisega vähemalt 348.174 krooni, siis näib mulle, et kas ei ole haridusministeerium siin arvesse võtnud ka usuõpetuse tunnid meie algkoolides ja ka keskkoolides. Tehes vastava arvestuse, tekiks umbes sarnane summa. Meil on algkoolides klassikomplekte 1925./1926. kooliaasta andmete järgi 3.689. Kui seda korrutada 2 usuõpetuse tunniga, oleks tundide arv maakoolides 7378. Keskmiselt maksab üks aastatund 4.000 marka. Nii tuleks usuõpetuse tundide eest algkoolides maksta 29.512.000 marka.

Vaheaeg kl. 19.26 min. — kl. 19.50 min.

A. Usai (stp) (jätkab kõnet): Ettetoodud kalkulatsioonist on näha, et meie algkoolide lisatundide kulud on peajasjalikult tõusnud usuõpetuse tundide arvel. Ma ei vaidle sellele vastu, et 6-klassilistes algkoolides, samuti ka keskkoolides lisatundide arv väheneb tundide arvu suurendamisel, kuid 4-klassilistes koolides on igatahes kulud vähemad. Kui vastavad klassid ühendada ja järjekindlalt klassisüsteemi läbi viia, siis lisatunde kahekomplektilises koolis ei teki. Tundide suurendamisel on veel üks negatiivne külg, ja nimelt see, et sel teel saavad klassitunnid, klass kui tervik, lõhutud; õpetajal tuleb teisele õpetajale tunde üle anda ühes või teises aines, et teine õpetaja, kel tunnijaotuse järgi vähem tunde, saaks vastava normi. Sel teel tekib terve rida pedagoogilisest seisukohast ebamääraseid nähtusi. Näiteks võidakse ajalootunnid lahutada emakeelest, mis soovivat ei ole. Haridusministeerium ise on andnud terve rea ringkirju, kus toonitatakse, et tarvis on üle minna klassisüsteemile, tarvis õppeainete vahel luua rohkem sidet, mis on moodsa pedagoogika seisukohast tervitatav nõue. Sest lõhkudes klassi tunnikava õpetajate vahel, paneme maksma samad pahed, mis avalikuks tulnud ka keskkoolides, kus õpetamine kannatab üldise formalismi all. Õpetaja ei saaks

tunnikava kindlustamisel sedavõrt kasvataja olla, nagu nõutakse, sest ta tegutseks peaauglikult tunniandjana. Sel teel jäävad kahe silma vahele sagedasti tähtsamad kooli ülesanded — noorsoo kasvatamine. Kui aga ühe õpetaja käes terve klass on, siis on tal võimalik suuremas ulatuses kasvatavalt mõjuda, on võimalik teostada kasvatavat õpetust, luues sidet üksikute õppeainete vahel. Nüüd aga on koolivalitsused ja koolinõunikud, kes teostavad kontrolli õppetundide jaotuse üle, sunnitud siin sagedasti korraldusi tegema, mis pedagoogilisest seisukohast vähe soovivad ja sagedasti puhtnegatiivsed. Kuid midagi ei ole teha, tunde tuleb üle anda, muidu ei saa vastavale õpetajale tundide normi, ja sellega on puhtrahalist küsimused domineerivad, kuna pedagoogiline külg tõsiselt kannatab.

Esitatud motiive ei ole nähtavasti sugugi arvesse võetud, kui on pooldatud tundide arvu suurendamist. Arvan, et maksvas seaduses tundide arv on küllalt kõrge ja tuleks peatuda nende normide juures ja mitte enam edasi minna. Kui asuda seisukohale, et igakord, kui tõstame õpetajate palku, oleme kohustatud tõstma ka õpetajate töökoormatust, siis ma ei tea, kuhu meie välja jõuame. Sellepärast teen ettepaneku, § 10. järgmiselt redigeerida: „Õpetajate nädalatundide normaalarv on: a) maalasuvais algkoolides 28, linna algkoolides 26, mis mõlemal puhul kuni 24 nädalatunnini võib väheneda, kui haridusministeeriumi poolt maksmapandud tunnikava 28 või 26 tunni andmist ühes koolis ei võimalda; b) kesk-, kutse- ja täienduskoolides, hoolekandekoolis, Harku kolonias, kurtumme ja teistes defektsete laste ning muis avalikkudes koolides, peale §§ 11. ja 15. näidatud erandite, on õpetajate nädalatundide normaalarv — 24. On õpetaja nädalatundide arv maalasuvais algkoolides alla 24 või üle 28, linna algkoolides alla 24 või üle 26, siis maksetakse temale tundide arvu järgi iga nädalatunni eest maalasuvais algkoolides $\frac{1}{28}$, linna algkoolides $\frac{1}{26}$ ja teistes selles paragrahvis nimetatud koolides $\frac{1}{24}$ § 4. tähendatud õpetaja palgast. Alevites, kus alevivolikogu otsusega õppeaja kestvus on ühtlustatud linna koolide omaga, arvestatakse sama tunniarvuga kui linnas“. Arvesse võttes asjaolusid, et see tulu, mida tundide arvu tõstmine riigile tooks, ei kata neid pahesid, mis tundide arvu suurendamine puhtpedagoogilisest seisukohast meile annab, arvan, et see parandus oleks vastuvõetav.

M. Laarman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on küll suur akt käes, aga ma kavatsen siiski õige lühidalt rääkida. Tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et tunduvalt

takistab see Riigikogu tööd, kui siin esinetakse ettepanekutega ühe ja sama rühma poolt, kuna vastavas komisjonis hoopis teisiti on räägitud. (V. Maaker, as: Pärts õige!)

Härra Raudkepp tegi ettepaneku tundide arvu vähendamise suhtes, nimelt et nädalatundide arv peaks nii alg- kui ka keskkoolides vähem olema. Aga mul on selgesti meeles, et ta rühmasõber härra Anniko kinnitas rahaasjanduse komisjonis selge sõnaga, et kooliõpetajate palga tõstmisega tuleb tõsta ka tundide arvu. (F. Akel, krst: Ei, härra Raudkepp rääkis isiklikust seisukohast.) Ma ütlen, oleks palju parem, kui niisugused ettepanekud tehakse vastavas komisjonis, kus nad ka läbi arutatakse. Praegune ettepanek härra Raudkepi poolt on täiesti uus, ja niihästi seda kui ka teisi ettepanekuid oleks võimalik olnud läbi arutada komisjonis. Härra Raudkepp ütles, et oli palju uusi asjaolusid ette tuua, mis sunnivad küsimust uuesti kaalumisele võtma, kuid tõepoolest pean tähendama, et niihästi härra Raudkepi kui ka härra Usai poolt ei ole midagi uut ette toodud. Seesama küsimus ja paragrahv olid hariduskomisjonis, mille liige ka härra Usai. Seal tõi ta ette samad mõtted, mis ta ka täna siin pikalt ette kandis. Ma pean tunnustama, ehk ma küll kõike kõnet ei jõudnud kuulata, aga need, mis ma kuulsin, olid samad motiivid, mis sealgi ette toodi. Järeldus on niisugune — on ette toodud samad asjaolud, mis komisjonis ette kantud, mis aga ei leitud küllalt põhjendatud olema, et nende alusel oleks valitsuse ettepanekut muudetud ja nädalatundide arvu vähendatud niihästi alg- kui ka keskkoolides. Sellepärast leian, et asjata on pikki motiive ette tuua, vaid peaks jääma alustele, mis varem ette toodud.

Minu arvates on kartus asjata, et tundide arvu tõstmisega pedagoogilisest seisukohast vaadatult meie koolitöö kannataks. Ma juhiksin väikse näitega tähelepanu ühele asjaolule. Minu teada võeti tundide arv 24 vastu Asutava Kogu päevil, ja sel korral rõhutati kangesti, et kooliõpetajad ei võivat algkoolis rohkem tööd teha kui keskkoolis. Aga ma tean, et üks vähestest tundide kaitsjatest, kes sel korral ka ajalehtedes kirjutas, ise oma koolis vastupidiselt toimib, nimelt õpilaste suhtes. Selles koolis näiteks on õpilased kuni 50 nädalatundi töötanud. Ma ei mõista küll kuigi hästi ladinakeelt, aga vanasõna Jupiterist ja ühest teisest olevusest tean ma küll. Kas see vanasõna peab siia sündima? Arvan, et kui õpetajatele määratakse kindel tundide arv, siis peaks ka õpilastele see määratama. Härrad pedagoogid peaksid ütleva, et tundide arvu tuleks lastele vähendada, kuid nädalatundide arv on lastele isegi kõrgendatud. (Chr. Kaarna, tõer: Kus

koolis see on?) Nimed ei ole tähtsad. (O. Gustavson, stp: On küll.) Ma võin Teile, härra Kaarna, pärast öelda, kus koolis see nii on, aga ma arvan, et nimede avaldamine seisukorda ei paranda.

Ma ei pea küll tõenäoliseks, et meie võiksime vastupidisele seisukohale asuda ja seda seisukohta muuta, mis niihästi haridus- kui ka rahaasjanduse komisjon pooldanud ja vastu võtnud. Kui meie umbkaudu hakkaksime tundide arvu muutma, siis tuleksid selle tagajärjel ka mujal muudatused ette võtta. Kõigepealt võeti rahaasjanduse komisjonis arvesse, et see tähtsad koormad riigikassale peale paneb. Peale selle tundub iseäralikuna, et ületunnid ei ole kaotatud. Maa algkoolides on lisatunnid väga harilik nähtus. Et see normaalnähtus ei ole, seda ei saa keegi salata, kus lisatundidega mõni kooliõpetaja enesele lisatasu teenib, kus lisatundide pärast isegi võidu joostakse, ma ütlen seda pehmemalt, maal öeldakse seda teisiti. Me peaksime niisuguse nähtuse ära kaotama ja osalt lahendama sellega, kuidas omal ajal nõudmine oli, et ei tohtinud rohkem tunde olla, kui see oli ette nähtud.

Eelpooltoodud asjaolusid arvesse võttes ei saa nende paranduste poolt, mis esitatud, hääletada, vaid hääletame nende vastu ja Vabariigi Valitsuse ettepaneku poolt.

Aruandja L. Johanson (lõpusõna): Tundide arv oli rahaasjanduse komisjonis arutamisel, kus rahaasjanduse komisjon pooldas Vabariigi Valitsuse seisukohta. Rahaasjanduse komisjoni tagasiandmine ei täidaks millegagi otstarvet, sest rahaasjanduse komisjoni koosseis on endiseks jäänud ja ta seisukoht ei ole vististi muutunud. Ka ettepanekutegija härra Raudkepp ei ole oma ettepanekut tõsiselt hinnanud, mis tuleb sellest järeldada, et ta hääletamise ajaks on ära läinud.

Rahaasjanduse komisjoni nimel ei saa parandus-ettepanekutega ühineda.

Juhataja M. Martna: Kõigepealt panen hääletamisele rkl. Raudkepi ettepaneku — anda § 10. II ja III lugemise vahel uueks läbiarutamiseks rahaasjanduse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tulevad ettepanekud, muuta § 10. järgmiselt: 1) teises reas „28“ asemele võtta „27“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasilükatud. 2) 5. rea järele lisada juurde: „seminari algkooli õpetaja nädalatundide normaalarv on 24“. (Hääletatakse.) Nähtava enamu-

sega on ettepanek tagasi lükatud. — 3) „b) kesk- ja kutsekoolide õpetajate nädalatundide normaalarv on 20 kuni 24“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. — 4) 6. rea algul kustutada: „b) kesk- ja kutse- ja“ võtta selle asemele: „c) täiendusekoolides...“ j.n.e. nagu eelnõus. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. — 5) 11. reas „28“ asemele võtta „27“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. — 6) selle järele juurde lisada „kesk- ja kutsekoolides alla 20 või 24“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasilükatud. — 7) 13. reas võtta „ $\frac{1}{28}$ “ asemele „ $\frac{1}{27}$ “. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. — 8) selle järele juurde lisada „kesk- ja kutsekoolides $\frac{1}{24}$ “. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Usai' ettepaneku. (Hääletatakse.) Poolt on 15 häält, vastu — 30 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 10. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 10 vastu võetud.

Aruandja L. Johanson (loeb):

§ 11. Õpetajate seminari ning seminari algkooli õpetaja, riigi kunsttööstusekooli eriainet ja merekoolide mereasjanduse eriainet (Merikoolide sead. § 10. b. II) õpetaja nädalatundide normaalarv on 20. Samuti on nädalatundide normaalarv 20 kutsekoolides ja kutse-laadilistes (eriainelistes) kesk- ning täienduskoolides eriainet õpetajail ja sõjalise õppuse instruktorigel, kelle õppetegevus on seotud õpilaste suvepraktikaga. Alla või üle 20 nädalatunni andmise korral makstakse neile iga nädalatunni eest $\frac{1}{20}$ õpetaja palgast.

A. Usai (stp): Õpetajate seminaride algkoolide õpetajate, riigi kunsttööstusekoolide eriainet ja merekoolide mereasjanduse õpetajate nädalatundide arv on tõstetud 20 peale, kuna see varemalt oli 18. Samuti on tõstetud tundide normaalarvu kutsekoolide ja kutse-laadiliste kesk- ning täiendusekoolide eriainet õpetajatele. Siin esines rkl. härra Raudkepp ettepanekuga, koguni tõsta tundide arvu õpetajate seminaride algkooli õpetajatele. Ei saa pooldada tunniarvu tõstmist, nagu seaduses ette nähtud, veel vähem rkl. Raudkepi ettepanekut. Tuleb arvestada asjaoluga, et seminari algkooli õpetajatel tuleb anda eeskujulikke tunde seminaris õppivatele tulevastele õpetajatele, ja sellepärast peaksid need tunnid

eriti põhjalikult ette valmistatud olema. Peale selle peavad need õpetajad läbi vaatama praktikantide tunnikavad, samuti neile nõu andma, nii et seminari algkoolides töötavate õpetajate töö on erilise tähtsusega õpetajate ettevalmistamise suhtes, ja sellepärast ei ole asjata tundide arvuks võetud siin 18. Ka Lätis näeme, et sealsetes kutse- ja kutselaadilistes koolides tundide arv on 18. Samal põhjusel ei saa pooldada ka kutsekoolides ja kutselaadilistes koolides tundide arvu tõstmist. Seal tuleb tundidele ette valmistada teistel oludel, kui harilikkudes koolides, peale selle on õpetajad mainitud koolides seotud praktilise tegevusega, mis õpetajailt märksa teravamalt tähelepanu nõuab.

Kõigil neil põhjustel teen ettepaneku, et selles paragrahvis tundide arv võiks jääda sarnaseks, nagu ta on ja oli 1923. a. õpetajate palgaseaduses, ja nimelt § 11. ettenähtud tundide arvu 20 asemel võtta igalpool 18 ja $\frac{1}{20}$ asemel võtta $\frac{1}{18}$.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Usai ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 11. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 11 vastuvõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 12. Peale §§ 10. ja 11. tähendatud õppetundide on õpetaja kohustatud maksuta enese peale võtma tarvilikud õppe- ja kasvatustegevusega ühenduses olevad tööd nagu: korrapidamine koolis, õpilaste järelvalve, klassijuhatamine, klassiraamatukogu hoidmine ja raamatute väljaandmine, kirjalikud tööd, füüsikaliste ja keemiliste katsete ettevalmistamine, õppesisseseadete ja vahendite hoidmine. Internaadiga ühenduses oleva töö eest saavad õppejõud kooli ülevalpidajalt eraldi tasu, viimase poolt iga internaadiga kooli jaoks kindlaksmääratud normi järgi.

B. Oja (töer): Ma teen ettepaneku, § 12-da viimne lause võtta järgmiselt: „Internaadiga ühenduses oleva töö eest saavad õppejõud kooli ülevalpidajalt eraldi tasu maa- või linnakoolivalitsuse (riigikoolides haridusministeeriumi) poolt iga internaadiga kooli jaoks kindlaks määratud normi järgi“. See on see kord, mis praegu maksev. See on osutunud väga vastuvõetavaks nii õpetajatele kui ka koolivalitsustele ja selle korra muutmisest paremust ei ole.

A. Usai (stp): Teen ettepaneku, § 12-dast kustutada sõna: „klassijuhatamine“ ja para-

grahvi lõppu võtta uus lõige järgmiselt: „Klassijuhataja annab juhutatava klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust.“ Selle paragrahvi loetlusel on ette nähtud terve rida õpetajate kõrvaltöid. Üksikutes teiste maade kooliseadustes on erilisel tasutavad need kõrvalkohustused, nii võiks seda näiteks öelda Leedu kohta, kus maksetakse erianete õpetamise eest 3% üldisest palgsummast, kirjatööde parandamise eest 5%. Kuid ma ei poolda käesoleval juhul kõigi nende kõrvaltööde hindamist eraldi, kuna need tegevused on otsekohe seotud õpetajate ülesannetega. Ent siin tuleks erand teha klassijuhatamise suhtes, sest sel tegevusel on meie koolielus äärmiselt suur tähtsus. Seni on klassijuhatamist võetud vormiliselt: õpetaja peab korda tunni vaheaegadel ja sellega siis piirdubki ta kasvatav tegevus. Kui ongi erandeid, siis ei ole see läbi löönud kui üldine nähtus. Ometi on kooli tähtsam ülesanne kasvatavalt mõjuda mitte ainult kooli tundide piirides, vaid ka väljaspool kooli. Selleks peab õpetaja omale ülesandeks tegema, tundma õppida õpilase isikut, ta psühholoogilisi iseäraldusi, tuleb vastavaid büllետääne selleks pidada, käia õpilaste korterites, tutvuneda nende elu-oluga ja õppimise võimalustega. Samuti on äärmise tähtsusega juhtida õpilaste isetegevust väljaspool harilikke koolitunde, selleks vastavaid õpperinge ja isetegevuse organisatsiooni luues. Neil asutustel, neil rühmitustel on pedagoogilisest seisukohast väga suur tähtsus, sest siin on võimalik õpilastel ennast avaldada, väljendada oma loomulikke kalduvusi suuremas ulatuses, kui see sünnib harilikkudel õppetundidel. Meie kasvatustegevus koolides lonkab väga, sest klassi juhatamine, mis on tehtud teatud õpetaja ülesandeks, on jäänud paberile. Öeldakse, et õpetajad peaksid niikuinii selle töö tegema. Kuid see töö, kui seda läbi viia, nõuab väga palju ajakulutust. Õpetaja peaks siin tõsiselt tööle anduma, kui midagi korda tahetakse saata. Kui aga arvestada õpetajate madalate palkadega, siis on vähe võimalust sarnaseks tööks. Õpetaja peab otsima kõrvalteenistust, et kuidagi viisi ära elada. Eriti on raske õpetajate seisukord linnades, kus elu kallim ja kus maksetavate palkade juures peaaegu võimata ära elada.

Neil põhjustel puht kasvatuslikkudest sihtidest välja minnes oleks väga soovitatav eralist tasu määrata õpetajaile-klassijuhatajaile, vabastades neid kahe tunni võrra õppetegevusest. Nii on toimunud meie naabermaa koolivalitsused õpetajate palgaseaduses. Lätis on klassijuhatause eest määratud neli tundi. Leedus ka neli tundi. Arvan, et meie kultuuriliselt kui-

dagi madalamal ei seisa, kui nimetatud maad, ja et ka meie suudame vastavalt hinnata kasvatusetegevust koolides, määrates vähemalt kaks tundi nädalas vähem õpetajatele-klassijuhatajatele. See oleks ka puht õiguslikust seisukohast põhjendatud, sest õpetajate töö on väiksem kui õpetajate-klassijuhatajate tegevus.

Aruandja **L. Johanson** (lõpusõna): Need küsimused olid rahaasjanduse komisjonis arutusel. Õpetajate-klassijuhatajate kohta ettepanek parandus läheks maksma 24 miljonit marka aastas. Need olid andmed, mis selle otsustamise juures aluseks olid.

Mis puutub internaadiga ühenduses olevate tööde eest eraldi tasu maksmisesse, siis teise seaduseelnõu, põllutöökoolide õpetajate palgaseaduse, arutamise juures samas komisjonis toodi selle vastu muu seas ette, et soovitatav ei ole, kui internaadi juhatamine või järelevalve pannakse üksiku õpetaja peale eritasu eest. Sel alal olevat väärnähtusi ette tulnud. Soovitavaks peeti, nõnda ütles valitsuse esindaja, et internaadi kohta oleks ütlemist ka teistel kooliõpetajatel. Need on need väited, mis nende kahe küsimuse otsustamisel ette toodi.

Juhataja **M. Martna**: Panen hääletamisele rkl. Oja' ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega tagasi lükatud.

Tuleb hääletamisele rkl. Usai' ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 19 häält, vastu 27, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 12. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 12 vastu võetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 13. Koolijuhataja annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust, kuid mitte vähem kui $\frac{1}{3}$ sellest arvust, kusjuures tunni murdosa ei loeta. Maalasuva algkooli juhataja nädalatundide normaalarvu määramisel on aluseks 30, linna algkoolides 28, riigi kunsttööstuskoolis ja merekoolides 20 nädalatundi.

A. Usai (stp): Teen järgmise ettepaneku. § 13. viimne lõige, alates sõnadest „maalasuva algkooli“ kuni paragrahvi lõpuni, ümber redigeerida: „maalasuva algkooli juhataja nädalatundide normaalarvu määramisel on

aluseks 28, linna algkoolides 26, riigi kunsttööstuskoolis ja merekoolides 18 nädalatundi“. See parandus on tehtud selleks, et III lugemisel võiksin kui vaja parandust teha.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Usai' ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 13. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 13 vastu võetud.

§§ 14—17 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 14. Koolijuhataja abi annab iga klassikomplekti kohta 2 tundi nädalas vähem oma kooli õpetaja nädalatundide normaalarvust, kuid mitte vähem kui $\frac{1}{2}$ sellest arvust, algkoolides ja teistes koolides mitte vähem kui 12 tundi nädalas.

§ 15. Tallinna tehnikumi ja kaubalaeva mehaanikute kooli erainete õpetaja nädalatundide normaalarv on 12. Alla või üle 12 nädalatunni andmise korral makstakse iga nädalatunni eest $\frac{1}{12}$ õpetaja palgast. Tehnikumi keelte õpetajate nädalatundide normaalarv on 25. Alla või üle 25 nädalatunni andmise korral makstakse neile iga nädalatunni eest $\frac{1}{25}$ õpetaja palgast.

§ 16. Tehnikumi direktor saab juhataja palga 4 nädalatunni juures ja inspektor — inspektori palga 8 nädalatunni juures. Tehnikumi osakonna juhatamine arvatakse 2 nädalatunniks.

§ 17. Koolijuhataja ning tema abi, tehnikumi direktor ja inspektor saab üle normi antud tundide eest tasu sel määral, kui palju ta peaks saama õpetajana nende tundide eest samas õppeasutuses.

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 18. Õpetajate seminari ning seminari algkooli, riigi kunsttööstuskooli erainete ja merekooli mereasjanduse erainete õpetaja, kel on 1927./28. õppeaastal vähemalt 18, ja teiste koolide õpetaja, kel on vähemalt 24 nädalatundi, loetakse määraliseks õpetajaks ja saab tasu normaalarvu tundide kohaselt kuni 1928. a. 1. augustini.

Tunde, mis 1923. a. 8. veebruari õpetajate palgaseaduse muutmise seaduse järgi loeti lisatundideks, käesoleva seaduse maksimahakamisest sarnasteks enam ei loeta, kui nad ei ulatu üle §§ 10, 11. ja 13—15 tähendatud nädalatundide normaalarvu.

A. Usai (stp): Teen ettepaneku, kustutada § 18 selleks, et juhtumisel, kui III luge-misel läbi läheksid minu parandused, oleks mul võimalik korrata seda parandust.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) § 18 poolt on 27 häält, vastu 17, seega on § 18 vastu võetud.

§§ 19—23 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

§ 19. Õppejõud, kelle juhatajale antakse õppetöökojad, õppemajapidamised ning õpette-ettevõtted, samuti õppejõud, kelle ülesan-deks on õpetamine ning töötamine õppetöö-kodades eritingimustel (nagu meister-instruk-torid, õpetajad-instruktorid), ja assistendid ning laborandid Tallinna tehnikumis võetakse ametisse kooli ülevalpidaja poolt lepingu alusel, silmas pidades töötundide arvu ja palku vastavates riigiasutustes ja ettevõtetes; le-pingu kinnitab haridusministeerium.

Erijuhtudel võib haridusministeeriumi loal lepingu alusel ametisse võtta ka kutseliste eriainet õpetajaid kutsekoolides ja kutse-listes (eriainelistes) kesk-ning täienduskoolides, silmas pidades vastava õpetaja koha palga piiri; lepingu kinnitab haridusministeerium.

Tallinna tehnikumi laboratooriumide ju-hatajate tasu on 60 krooni kuus; labora-tooriumide juhatajad, kui nad ühtlasi on ametis riiklikus katsekojas, saavad tehnikumi erisummadest lisatasu kuu kohta — katse-koja direktor 60 krooni, direktori abi 50 krooni ja osakonna juhataja 40 krooni.

Käesoleva paragrahvi alusel sõlmitavad lepingud on tempelmaksust vabad.

§ 20. Uuesti asutatud koolides võib kahel esimesel õppeaastal haridusministeeriumi loaga õppejõudude nädalatundide normaalarv vähe-neda kuni poole normini, kusjuures õppe-jõud kohustatud on osa võtma kooli asuta-misega ühenduses olevaist töist (raamatuko-gude ja kabinettide korraldamine, õppevahen-dite soetamine j.n.e.).

§ 21. Üle §§ 10., 11., 13 — 16. tähendatud tundide normaalarvu, kuid mitte üle 25% õpetaja tunninormist, võib õppejõud tarbe-korral anda lisatunde maa- või linnakooli-valitsuse või vähemusrahvuse kultuurvalit-suse (riigikoolides riigikoolivalitsuse) loaga. Üle 25% tundide normaalarvust, kuid mitte üle 50% võib lisatunde anda ainult tungiva tarbe korral riigikoolivalitsuse loaga.

Riigi- ja omavalitsuseteenijad võivad anda tunde avalikkudes õppeasutustes ja õigustega erakoolides ametisse määrava ülemuse loaga väljaspool ametiasutustes kindlaksmääratud tööaega käesolevas paragrahvis näidatud ula-tuses ja korras, kusjuures nende tunnid tasu-takse §§ 10., 11. ja 15. alusel.

§ 22. Asetäitetundide eest makstakse õppe-jõududele tasu iga antud tunni eest $\frac{1}{100}$ osa tema kui õpetaja kuupalgast nädalatun-dide normaalarvu juures, aga ainult siis, kui asetäitetundide andmine sünnib maa- või linnakoolivalitsuse või vähemusrahvuse kul-tuurvalitsuse, riigikoolides riigikoolivalitsuse nõusolekul, või kui võimata on seda nõus-olekut enne asetäitetundide andmist nõutada, esialgselt koolijuhataja korraldusel.

§ 23. Õppejõu õppetöö praktika-aastate arvamisel loetakse aasta aastaks, kui ta õppe-asutustes vähemalt 50% õpetaja nädalatundide normaalarvust on töötanud; aastal, mil on antud alla 50%, kuid mitte vähem kui 20% nädalatundide normaalarvust, loetakse poo-leks aastaks; aastaid, mil tunniarv alla 20% normaalarvust oli, ei võeta arvesse. Kooli juhataja ning juhataja abi, samuti ka kooli-nõuniku ja haridusnõuniku töö arvatakse aasta aasta ette. Õppe- ja kasvatustöö lasteaedades täie jõuna loetakse aasta aasta ette. Kutse-liste eriainet ning oskuste õpetajal võidakse arvesse võtta haridusministeeriumi otsusel ka ta tegevus vastaval erialal. Sõjalise õppuse instruktoriga praktika-aastate arvamisel loetakse ka ta ohvitseri tegev teenistuse aeg. Koolitöö praktika-aastate arvesse võetakse ka aeg, mil õpetaja küll faktiliselt koolis ametis ei olnud, kuid juriidiliselt ametis olevaks loetakse (sõja-väeteenistuses viibimine, puhkeajad, haigus j.n.e.).

Aruandja **L. Johanson** (loeb):

§ 24. Avalikkude algkoolide õppejõudude palgast maksab riik linnades ja alevites 80% ja koolide ülevalpidajad 20% ning valdades — riik 90% ja koolide ülevalpidajad 10%.

J. Tiks (stp): Rahaasjanduse komisjonis, kus seda seadust arutati, oli ettepanek hääle-tamisel, mille järgi oleks tulnud alevitel sa-muti kui valdadelgi õpetajate palkadest maksta 10%, nagu see seni on olnud. Kuid komisjonis võeti seadus vastu valitsuse poolt ettepanud kujul, mille järgi alevid maksavad õpetajate palkadeks samuti kui linnadki 20%. Seda põhjendati sellega, nagu ei oleks alevid mil-legagi majanduslikult seotud maaomavalit-

sustega, ja ei oleks neil mingisuguseid kohustusi maavalitsuste vastu. Kuid ometi on terve rida makse, mida saavad maaomavalitsused alevitelt samuti kui valdadeltki. Sellele lisaks õpetajate palkadest 20% alevi kanda jättes oleks liiga järsku maksukoormat tõstetud aleviomavalitsuste peale. Võeti vastu seisukoht, et riigikassa peaks kandma valdade suhtes õpetajate palkadest 90%, kuid linnades ja alevites oleks see 80%. Kuigi ma tegin rahaasjanduse komisjonis ettepaneku, mis oleks pidanud vastuvõetav olema neile, kes pooldavad seda, et omavalitsuste kulud koolitöö ülalpidamiseks peaksid olema väiksemad, ei läinud see läbi. Tegelikult on tulnud riigikassal ikkagi õpetajate palgad maksta, andes maaomavalitsustele toetust õpetajate palkade maksmiseks. Sellepärast teen ettepaneku, vastu võtta § 24 järgmisel kujul: „Avalikkude algkoolide õppejõudude ja juhatajate ning nende abide palgast maksab riik 80%, linnades — linnaomavalitsus 20% ning maal ja alevites — maaomavalitsus 10% ja koolide ülevalpidajad 10%.“ Nagu tähendasin, on terve rida makse, mida alevid maksavad maavalitsuste kasuks. Näiteks riigi liikumata varanduse maksudest samal määral, nagu valladki. Samuti saavad maavalitsused alevites maksu laskeriistadelt ja jahilubadelt, ning rahva tervishoiu korralduse seaduse põhjal pealepandud summad. Kõik need maksud lähevad maaomavalitsuste kassadesse. Ei saa praegu täpselt öelda, võib olla, on neid makse, mis alevid on kohustatud maavalitsuste kasuks maksma, veel enam, aga minu arvates, peaks see siseministeeriumil teada olema ja peaks minu ettepanek sealt poolt toetust leidma, kuigi minul esialgu teada olevate andmete järgi Vabariigi Valitsus selle ettepaneku kohta on asunud seisukohale, et ta vastu ei vaidle, kuid ise ka seda ettepanekut ei tee. Mina aga tahaksin öelda, et need alles noorelt asutatud alevid satuksid suurte raskuste ette, kui nende kohustusi tõstetakse. Teatavasti on elujulisemad alevid ümber nimetatud linnadeks ja nõrgemad või hiljem asutatud on jäänud veel aleviteks ja need ei suudaks täita neid kohustusi, mis käesoleva seadusega neile peale pannakse. Juba praegu on alevid raskuste ees ja nad peavad õige ettevaatlikud olema, et eelarveid ots-otsaga kokku viia. Kui aga see minu ettepanek ei peaks vastuvõtmist leidma, selleks juhtumiseks teen ma teise ettepaneku, mis oleks täienduseks komisjoni ettepanekule ja mille järgi alevid valdadega ühesuguse kohustuse kannaksid ja mille järgi neil oleks maksta 10%, nagu see on olnud seni praegumaksva seaduse järgi.

„Avalikkude algkoolide õppejõudude palgast maksab riik linnades 80% ja koolide ülevalpidajad 20% ning valdades ja alevites riik 90% ja kooli ülevalpidajad 10%.“

Haridusminister A. Mõttus: Vabariigi Valitsus ei saa pooldada üht ega teist ettepanekut, kuna see seotud on teatud kulu suurendamisega ja ei ole ette näha allikaid, kust seda kulu katta võib. Siin on tegemist enam kui 40-miljonilise kuluga. Vabariigi Valitsuse nimel teen ettepaneku, § 24. vastu võtta järgmiselt: „Avalikkude algkoolide õppejõudude palgast maksab riik 80%, linnades ja alevites — linna või aleviomavalitsus 20% ning maal — maaomavalitsus 10% ja koolide ülevalpidajad 10%“. Selgituseks pean juurde lisama, et rkl. härra Tiksiiga vaheajal rääkides selgitas tema küsimust nõnda, et alevid vaja viia valdadega ühele alusele. Siis tuleks ikkagi 80% riigi kanda, aga mitte 90%. (J. Tiksi, stp vahelhüüe.) Selle ettepaneku vastu, mis 80% riigi kanda jätab, ei oleks põhjust vaielda, kuid siin on aga meie maaomavalitsuste küsimus, ja ei ole teada, milliste summadega tegemist. (J. Tiksi, stp vahelhüüe.) Aga kalkultatsioone, missugusel määral see maaomavalitsusi koormaks, ei ole teada. Valitsuse ettepanek on, jätta linnad ja alevid ühele alusele ning valdades maaomavalitsustele 10% ja koolide ülevalpidajatele 10%.

Aruandja L. Johanson (lõpusõna): See küsimus oli rahaasjanduse komisjonis arutamisel ja seal toodi ette järgmisi mõtteavaldusi, nagu protokollides leiduvad: „K. Tonkman leiab, et riik õpetajate palgad terves ulatuses oma kanda peaks võtma. Sama seisukohta toetab ka V. Maaker ja J. Tiksi, viimane juhib tähelepanu maaomavalitsuste raske seisukorra peale.“ Nii et komisjonis on ka juhitud maaomavalitsuste raske seisukorra peale tähelepanu ja seda aluseks võttes ongi rahaasjanduse komisjon paragrahvi sel kujul andnud, kuidas ta on esitatud.

Juhataja M. Martna: (J. Tiksi, stp: Minu teine ettepanek on komisjoni redaktsioonile paranduseks.)

Hääletamisele tuleb haridusministri ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on antud 34 häält, vastu — 20 häält. Hääletamisele tuleb rkl. Tiksi ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on antud 20 häält, vastu — 35, seega on haridusministri ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb § 24 komisjoni poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Poolt on antud 11 häält, vastu — 35 häält, seega tagasi lükatud, ja asemele astub haridusministri ettepanek. Rkl. Tiksi teine ettepanek langeb ära. (Hüüded: Lõpetada!)

On tehtud ettepanek, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **O. Liigand.**

